

Verkondiging

Teksten Johannes 4:4-26 en Jesaja 44:1-5

Gemeente van Christus,

Eén van de indrukwekkendste dingen die ik in mijn leven heb gezien is het versteende woud op het eiland Lesbos.

Het is geen bos met hoge bomen, maar is een onbeschutte vlakte, met daarop boomstammen: kleine, grote, smalle, hoge, lage. Vanuit de verte zie je afgehakte bomen. Maar als je dichterbij komt, zie je dat ze versteend zijn. Door vulkanische as dat in de prehistorie het woud bedekte, is het hout steen geworden. Je ziet kleuren, oranje, geel, zilver.

De bomen zijn een soort stilgezette monumenten geworden. Een prachtig stuk vastgelegd verleden. Maar ook een onveranderlijk stuk verleden. Het staat er in steen. En dat heeft iets tragisch: een woud met bomen die nooit meer zullen groeien, nooit meer uitbotten, vermeerderen, dichter naar elkaar groeien. Leven dat nooit meer verder leeft; zelfs niet meer kan verdorren of vergaan.

Met mensen is het als met deze bomen: de relaties tussen mensen kunnen versteend raken. Door een voorval in het verleden dat nooit goed is uitgepraat; of een conflict dat de verhoudingen verstoort. Verstarde meningen in een gemeenschap, onveranderlijke posities in een discussie, een hart dat verhard is geraakt. Als dat voortduurt, dan is er op een gegeven moment geen beweging meer mogelijk. Dan kunnen mensen voorgoed op afstand van elkaar blijven staan. En niet meer naar elkaar toe groeien.

Wanneer Jezus en de Samaritaanse vrouw elkaar tegenkomen bij de waterput dan staan ze op afstand van elkaar. De vijandigheid die er bestaat tussen Joden en Samaritanen bepaalt de manier waarop ze tegen over elkaar staan, voordat er nog maar een woord gezegd is.

Die vijandigheid heeft een lange geschiedenis.

Het gaat terug op de terugkeer uit de ballingschap in de 8ste eeuw voor Christus. Toen waren er vreemde kolonisten in Samaria gebracht. Die vermengden zich met de plaatselijke bevolking. En in het gebied van Samaria ontstonden er andere gebruiken en andere religieuze overtuigingen. Samaritanen werden in de ogen van Joden vreemdelingen, een mengvolk dat zich niet hield aan de reinheidswetten en die naar een tempel op een andere plaats gingen om God te aanbidden.

Eeuwen later, in 128 voor Christus, kwam het tot een uitbarsting. Toen verwoestte een Joodse vorst de Samaritaanse tempel op de berg Gerizim. Sindsdien waren de verhoudingen verpest.

In de tijd van Jezus waren er steeds ongeregelheden, gewelddadigheden en vijandigheden.

Ook het Lucasevangelie vertelt er nog over hoe Jezus geen onderdak kreeg in een Samaritaans dorp: omdat hij één van die Joden was, die de korte route door Samaria namen.

Om van Jeruzalem in het zuiden naar Galilea in het noorden te reizen, kon je namelijk een kortere route nemen die door het land Samaria liep. 'Jezus moest door Samaria reizen', vertelt het verhaal over Jezus bij de waterput.

Nou, dat hoefde niet. Hij had ook een omweg kunnen nemen om problemen te vermijden.

Maar Jezus, gaat Samaria niet uit de weg.

Hij neemt geen omweg om andersgelovigen, andersdenkenden, anderslevenden te ontlopen.

Jezus doorbreekt verharde verhoudingen die. Hij doorbreekt de grenzen die mensen elkaar opleggen. En de afstand waarop mensen elkaar houden. Zo zal blijken in de ontmoeting met de Samaritaanse vrouw bij de waterput.

In die versteende positie waarin hij tegenover de Samaritaanse staat, brengt hij beweging op gang. Als levend water dat dorre grond opnieuw vruchtbaar maakt.

Dat bij de ontmoeting van Jezus met de Samaritaanse het gesprek niet meteen loopt, dat blijkt. Ze praten eerst wel heen en weer, maar het wordt niet echt een gesprek.

Om te beginnen is er afstand. Nog voor ze een woord gewisseld hebben, wordt hun contact bepaald door de langdurige conflicten in hun verschillende achtergrond.

Als Jezus de stilte bij de waterput doorbreekt met een vraag om water dan is de Samaritaanse dan ook verrast. En ze wijst op de afstand: Joden en Samaritanen praten toch niet met elkaar, zegt ze tegen Jezus.

De normen van haar cultuur leggen een grens voor haar neer.

Maar Jezus laat zich niet door die grens weerhouden. Hij begint over God. Hij zegt dat God water geeft dat eeuwig leven geeft. Dat roept vragen op natuurlijk. Jezus tilt het gesprek direct op een geestelijk niveau. Hij antwoord op de praktische vraag om water uit de put met een geestelijk antwoord over de bron van al het leven.

Dat komt onnatuurlijk over. Maar het is dan ook geen alledaagse ontmoeting tussen twee mensen. De Samaritaanse zal de Joodse man voor haar leren kennen als meer dan een gewoon mens, meer dan een Jood, en meer dan een profeet. En daarin schuilt ook de kracht van dit verhaal: het gaat niet alleen maar om de Joodse Jezus die in zijn tijd een Samaritaanse vrouw nabij komt. Het gaat ook om Jezus die voor mensen de Messias wordt die hun hardheid doorbreekt.

Maar dat duurt even. Want eerst zet Jezus aan om na te denken over het eeuwige leven dat God geeft. En dat landt niet zomaar.

Jezus heeft het over levend water dat eeuwig leven geeft. Daarin komt een wereld aan bijbelse betekenis mee. Levend water staat voor alles wat God aan mensen geeft. Het is in het bijzonder een beeld voor de joodse wet, voor de geboden die de gelovigen in hun hart meedragen om te doen. En het is een beeld voor Jezus, die met ons is. En in de verhalen van het Johannesevangelie is het een beeld voor de heilige Geest, die de moed en inspiratie geeft om het vol te houden om met God te leven.

De profeet Jesaja vat het in een beeld van de natuur: Wat water doet met droge grond, doet de geest met dorheid in mensen: het brengt nieuw leven en nieuwe geestkracht.

Zo is het water, uitgegoten op dorstige grond, en de waterstromen over het droge land, een belofte voor de toekomst in het bijbelgedeelte uit Jesaja 44. Dat het volk Israël na droge, geestdodende tijden, weer vruchtbare tijden zal kennen.

Die belofte is gezegd tegen de grote levenslijnen van mensen en de geschiedenis van Gods uitverkoren volk. In die geschiedenis gaat er veel mis in de relaties tussen mensen: de eerste vader van het volk,

Jakob, had de zegen van zijn vader Abraham door midden van bedrog gekregen. Dat heeft zijn uitwerking gehad. Het bedrog is zich door de generaties heen gaan nestelen; het leidt tot verdriet en afbraak. Maar..., Israël heeft ook de bijnaam Jesurun gekregen, horen we Jesaja zeggen. En dat betekent: rechtschapene. Het bedrog van het volk is dus niet onveranderlijk, want de bestemming die hun gegeven is, is dat ze rechtvaardig zijn. Dat maakt leven vruchtbaar.

Zo komt er in de woorden van Jezus over levend water een wereld mee aan overtuiging wat eeuwig leven op aarde kan zijn. Hoe aards leven vruchtbaar kan zijn als het door de Geest geleid wordt.

In een alledaags moment is het moeilijk om die stap direct mee te maken. Het klinkt al snel wat vaag of verheven. Daarom reageert de Samaritaanse ook met redelijke twijfel: het is mooi gezegd dat Jezus levend water kan geven. Water dat niet stilstaat, maar stroomt. Maar om bij die waterstroom te komen die de put vult, heb je toch op zijn minst een emmer nodig.

De geestelijke woorden van Jezus doorbreken niet meteen de afstand tussen beide. Mijn ervaring is, dat geestelijke woorden in een gesprek de afstand soms zelfs groter kunnen maken. Omdat we nu eenmaal geneigd zijn in praktisch nut te denken. Dat doet de Samaritaanse dan ook: ze vraagt zich af: als het nu waar is, wat Jezus zegt over nooit meer dorst krijgen... Dat zou toch een enorm voordeel hebben... Dan hoeft ze niet elke dag weer opnieuw water van de put naar het dorp te slepen.

Er lijkt op deze manier weinig op gang te komen. Tot op dit moment in het gesprek is er nog weinig beweging. De een blijft op deze manier denken. De ander wisselt zijn eigen overtuiging uit. Maar dan beweegt geen van beide naar elkaar toe. Zo zijn veel gesprekken: als de versteende boomstammen op Lesbos blijft ieder op zijn eigen plek staan.

Maar dan zegt Jezus iets wat alles openbreekt. 'Ga eerst je man halen en kom dan terug'. En ik moet bekennen: het is juist deze uitspraak van Jezus die maakt, dat ik dit bijbelverhaal nooit echt heel mooi heb gevonden.

Want Jezus weet dat de Samaritaanse geen man heeft, zo blijkt in het vervolg. Ze heeft meerdere mannen gehad en is samen met iemand waarmee ze niet getrouwd is. - Het is nu niet meer zo goed voor te stellen, maar dat werd toen als een schande gezien. En toch vraagt Jezus ernaar alsof hij het niet weet. Alsof hij wil testen of ze dat wel gaat toegeven. Alsof hij dat met geweld afdwingt.

Want de vrouw voor hem is duidelijk geen toonbeeld van deugdzaamheid. Het zou zelfs zo kunnen zijn, dat ze om die reden op het heetst van de dag water gaat putten. Want de vrouwen uit het dorp doen dat meestal aan het einde van de middag. Maar deze vrouw is in haar eentje.

Waarom gaat Jezus dat blootleggen? Juist dat kwetsbare stuk.

Als ik me in haar verplaats. In haar schoenen ga staan. En de dingen waar de buitenwereld schande over spreekt. Of waar je jezelf over schaamt. Dat wat je morele geweten aantast - om maar een term te gebruiken die deze week in het nieuws werd gebracht rondom de mondkapjesdeal met Sywert van Lienden. Maar dan dus niet over de misstappen van een ander, maar van jezelf! Als de dingen die ik zelf liever bedekt laat, worden onthuld en opengelegd. Dan voel ik me ontmaskerd. Dat is toch ongemakkelijk. Dan draai ik me het liefste om om heel hard weg te rennen.

Maar, uit de reactie van de Samaritaanse vrouw blijkt nou juist, dat zij zich door de onthulling van Jezus juist gezien weet zonder dat ze veroordeeld is! Want dit is het moment waarop ze Jezus niet

alleen maar meer als joodse man voor zich ziet, maar in hem een profeet ziet. En dat is in haar Samaritaanse geloof een bevrijder, die in de toekomst zou komen.

Juist de onthulling van de ongemakkelijke waarheid over haarzelf, breekt door die onzichtbare muur heen die zij ongetwijfeld om zich heen heeft gebouwd vanwege haar sociale status. De Samaritaanse vrouw ziet dus niet iemand voor zich die een harde, gemene opmerking maakt. Of die misbruik maakt van haar kwetsbaarheid. Want zij stopt met zichzelf te verdedigen en ze stopt met haar weerstand tegen de geestelijke taal van Jezus en komt met een vraag. Ze stelt zelfs de grote strijdvrage die tussen Joden en Samaritanen in staat, over wat nu echt de heilige plaats is: de Gerizim of Jeruzalem. En ze vraagt: wat vind jij, wat geloof jij?

Nu gaat het gesprek stromen. Dat kan dus pas als je weet dat je je niet hoeft te schamen voor wie je bent. Als je je niet hoeft te wapenen tegen kritiek of harde oordelen, waar je je tegen pantsert. En je hard opstelt, om maar niet gekwetst te worden. Alles om maar stevig te staan, maar in werkelijkheid verhardt het je. En zet het je vast.

Al die afstand valt weg als de vrouw merkt, dat ze gezien wordt en niet veroordeeld. Want Jezus weet van haar schaduwkanten. Hij weet hoe haar burgerlijke staat is; hoe er door anderen over haar gesproken wordt en wat ze gedaan heeft; en het verandert niets aan hoe hij haar tegemoet komt; want hij wil haar levend water geven, dat een bron in mensen wordt waaruit water opwelt dat eeuwig leven geeft. Oftewel, zo is leven dat put uit een andere bron, uit de geest die leven geeft: het blijft in beweging, het doorbreekt de onverbiddelijke oordelen die een ware ontmoeting in weg staan. En dat ontstaat, omdat onthuld mag zijn dat wij niet zo perfect zijn als we ons graag voordoen.

Ik denk dat de Samaritaanse dat beseft heeft, dat dat haar ogen geopend heeft en de weg vrij maakt voor een open houding en een ware ontmoeting. In de ontmoeting die volgt, wordt Jezus voor haar de Messias, die spreekt over een toekomst waarin de aanbidding van God niet meer gebonden is aan een bepaalde plaats, maar in de praktijk van het leven plaatsvindt. Een toekomst die begonnen is, overal waar we door de barmhartigheid ons gegeven zelf tot een bron van barmhartigheid worden.

Amen.